

O PSIHOLOŠKOJ METODI U RELIGIOZNOJ NASTAVI.

Dr. Vilim Keilbach.

SUMMARIUM.

Im Anschluss an eine Aussprache mit G. Götzl, S. Irschl und J. Eisenreich wird auf Grund der bisherigen praktischen Erfahrungen über Sinn und Wert der »Münchener Methode« berichtet. Die Formalstufen beschränken sich meist auf den Dreischritt »Einstimmung, Darbietung, Vertiefung«; im übrigen herrscht Freiheit. Vielfach wird das Schema auch ganz verlassen. Doch ist man nach wie vor bemüht, den Grundgedanken der »Münchener Methode«, die Anschaulichkeit, mit allen nur denkbaren Mitteln anzustreben. Das wirkliche Lehrgespräch (im Gegensatz zur Darbietung) soll herbeigeführt werden. Namentlich in den höheren Klassen ist interessantes Material wichtiger, als straffe Methodik. Die Durchführung der straffen Methodik im Sinne der »Münchener Methode« ist übrigens eine Überanforderung an den Lehrer; auch ist die scharfe begriffliche Herausarbeitung und Einübung des Stoffes dabei kaum möglich.

Početkom ovog stoljeća mnogo se raspravljalo o metodi religiozne nastave. Pobjeda je bila na strani onih, koji su zastupali takozvanu psihološku metodu; ona se obično zove »münchenska metoda«, jer je po svojim zastupnicima u Münchenu dobila svoju klasičnu strukturu. Njeno je prikazivanje građe sintetičkog smjera, tako da je pobjedom psihološke metode i sinteza slavila pobjedu nad različnim analitičkoegzegetskim nastojanjima.

Da odmah istaknem, što držim o zagrebačkom katehetskom pokretu u smjeru psihološke metode, mislim da je samostalnost tog pokreta dovoljno opravdana u slijedećim spisima F. Hefflera: Die Entwicklung der psychologischen Methode beim Religionsunterrichte in den kroatischen Ländern (Separatabdruck aus den »Kat. Blättern« 1905), Građa za povijest hrvatske kateheze, sv. I. (Zagreb 1932) i II. (Zagreb 1934, poredi str. 28).

Načela münchenske psihološke metode smijem ovdje kao poznata pretpostaviti. Potsjećam samo ukratko na shemu ove

metode: »Das ganze Schema ist also: Zielangabe, Vorbereitung, Darbietung, Erklärung, Zusammenfassung, Anwendung.« Tako A. Weber, jedan od prvih i najoduševljenijih zastupnika Münchenske metode, u svom djelu »Die Münchener katechetische Bewegung« (Kempten und München 1905, str. 134). A najuvaženiji pobornik iste metode, H. Stieglitz, naglašuje u djelu »Ausgeführte Katechesen über die katholische Glaubenslehre⁶« (Kempten und München 1910, str. VII) među ostalim i ovo: »Die erste Hauptstufe ist die Darbietung der neuen Wahrheit. Sie soll in einer einheitlichen Anschauung bestehen. Gerade darin liegt die Eigenart der Münchener Methode.« Sami zastupnici Münchenske metode znali su vrlo dobro, da njihova metoda ne znači potpunu novost i da može biti religiozne građe, kod koje se treba držati analitičke metode. Tako na pr. H. Stieglitz (navedeno djelo, str. VII) načelno upozoruje: »Man soll ein Prinzip nicht auspressen wie eine Zitrone.« A poznati pedagog J. Göttler u svom referatu pod naslovom »Abhängigkeit der katechetischen Methode, sondern textanalytisch zu behandeln« (J. Göttler, texte (Sentenzen, Herrenworte, Perikopen), Gebets- und Liedertexte, soweit sie zum Gegenstand eigener Lektionen gemacht werden, sind überhaupt nicht nach der Münchener Methode, sondern textanalytisch zu behandeln« (J. Göttler, Der Münchener Katechetische Kurs 1907, München 1908, str. 325). Ipak se ne može poreći, da je Münchenski pokret vodio do stanovite methodske isključivosti. Mislilo se, da je konačno pronađena ona shema, po kojoj treba, ako je samo ikako moguće, prikazati ili predočiti religioznu građu. Sve drugo vrijedilo je samo kao iznimka, eventualno kao prirodno ograničenje. No pravilo je bilo: držati se psihološke metode u duhu i prema načelima Münchenskog pokreta.

F. Heffler slično brani pet stupnjeva kod obrađivanja metodičke jedinice — pripravu, raširivanje, združivanje, shvaćanje i primjenjivanje — ali preporuča vjeroučitelju da »upotrebljava na svakom stupnju drugi put i oblik obuke, već prema svrsi dotičnoga stupnja« (Metodika za vjeronauk u nižim pučkim školama, Zagreb 1903, str. 103 i 116). Poslije češće i sam ističe, da se nije radilo o nametanju okova, a i različna izdanja »Kršćanskog nauka« pokazuju priličnu slobodu (traktat). No u trećem, sasvim prerađenom izdanju svoje knjige

»Metodika religijske nastave i odgoja« (Zagreb 1931) načelno još uvijek zastupa Willmannovu konačnu redakciju, prema kojoj kod obrađivanja vjeronaučne metodičke jedinice ima pet formalnih stupnjeva: priprava, davanje (ili raširivanje), razvijanje, shvaćanje (pamćenje, pribiranje), primjenjivanje (str. 82—83).

Svoj najveći ugled uživala je Münchenska metoda između 1905. i 1908. godine. Mnogim katehetama je to vrijeme još i danas u najboljoj uspomeni, kako sam imao prilike čuti iz usta više njih. Od onda je prošlo mnogo vremena, iza njih stoji iskustvo od oko 30 godina. Svjetski rat, poslijeratno vrijeme s revolucijama u različnom pogledu, te konačno novi rat u Evropi stvarale su i za religioznu nastavu nove situacije, u kojima se imalo pokazati, da li Münchenskoj metodi zaista pripada ono značenje, koje su joj pripisali njeni prvi zastupnici. Tko je pratio teoretsko raspravljanje oko Münchenske metode, i to raspravljanje u različitim etapama, taj će po svojoj prilici biti uvjeren, da mu je uglavnom već poznato sve ono, što se načelno može reći za ili protiv sintetičkog postupka Münchenske psihološke metode. I moglo bi mu se činiti suvišnim i napornim, da pred njim opet u pojedinostima konfrontiramo razloge za i protiv, pa bilo to i u novom obliku i s novim dodacima. Zato u to ni ne ulazim. No držim, da će svakog vjerroučitelja zanimati da čuje, što se danas misli o Münchenskoj metodi. Neka to čuje iz usta takvih osoba, koje prije svega imaju veliku praksu u katehiziranju po načelima Münchenske metode, a koje su i po svom sadašnjem položaju bez sumnje nadležne da sude o toj stvari. To su ova gospoda:

Msgr. Gustav Götzel, papinski komornik i pretsjednik Njemačkog katehetskog društva (za čitavu Njemačku!), dugogodišnji vjerroučitelj na osnovnim i šegrtskim školama;

Simon Irschl, kanonik i referent za sve školske stvari kod Nadbiskupskog ordinarijata München-Freising, dugogodišnji kateheta na ženskim stručnim školama;

Josip Eisenreich, već 27 godina aktivan profesor na srednjim školama, preko 18 godina prisustvovao u Münchenu svim konferencijama o religioznoj nastavi na srednjim školama, već 10 godina pretsjednik tih konferencija.

U nekoliko navrata vijećao sam s navedenom gospodom. Već kod prvog vijećanja sporazumjeli smo se u tom, da se rezultat ima objelodaniti u »Bogoslovskoj smotri«.

* * *

U Njemačkoj je sad obzirom na religioznu nastavu slijedeća situacija:

U osnovnim školama imali su prije tjedno 3—4 sata vjeronauka, dok sad imaju samo 2 sata na tjedan, a u osmom razredu samo 1 sat. — U srednjim školama imaju u nižim razredima po 2 sata, a od petog razreda dalje samo po 1 sat. Tako u Bavarskoj. U ostalom Reichu tri niža razreda imaju po 2 sata, četvrti razred ima 1 sat, dok se u višim razredima uopće ne predaje vjeronauk. — U šegrtskim i stručnim školama nema vjeronauka. — To je samo neka opća slika, jer po različnim su krajevima različni propisi na snazi, a i ti se propisi k tomu češće mijenjaju.

Uslijed toga ima danas razmjerno malo vremena za vjersku obuku. Vjeroučitelj mora da se koncentrira na ono što je najvažnije. On nema vremena da ide u širinu, već mora za kratko vrijeme svršiti najvažniju građu. Zato su danas u Njemačkoj potrebne nove, kraće školske knjige, ali dakako ne samo skraćene dogmatike i moralke, već školske knjige naročite vrste: školske knjige prilagođene psihi đaka. Pitanje novih školskih knjiga skopčano je s velikim poteškoćama, i to u različnom pogledu, pa je ono danas velika zadaća, koja se ne da riješiti od danas na sutra. Zato se po školama još i dalje upotrebljavaju stare školske knjige, koje su u svoje vrijeme odobrene od nadležnih vlasti. U privatne svrhe izrađuju se nove knjige, ali i tu se može tek govoriti o jednom traženju, ne o uspješnim rezultatima.

Već 1921. godine objelodanio je F. X. Eggersdorfer članak pod naslovom »Der Sinn der Methodenbewegung in der Katechese« (Katechetische Blätter, N. F. 22, 1921, str. 59—65 i 106—117), u kojem pokazuje da je Münchenska metoda teoretski doduše opravdana kao »normalni tip« kateheze, ali da zato ipak treba uvažiti i praktične poteškoće: Die Praktiker »klagen über die Breite des Verfahrens, über die Umwege der Begriffsbildung, über die Gezwungenheit des Verfahrens: sie fühlen sich nicht selten als Martyrer der Methode, statt ihre befreiende Hilfe zu erfahren« (str. 111—112).

G ö t z e l:

U bitnom je već Eggersdofer tražio, da se napusti »jednostranost« i »isključivost« Münchenske metode. Poslije njega je H. K a u t z u prvom svesku svog djela »Neubau des katholischen Religionsunterrichtes³« (Kevelaer 1924) zahtijevao, da se prema građi i svrsi izabere ona metoda, koja je u konkretnom slučaju najpodesnija; ukoliko onda daje svoje vlastite methodske upute, pokazuje se donekle protivnikom Münchenske metode. Zatim je došla metoda »škole rada«, koja doduše ne isključuje niti zapostavlja u bitnim crtama Münchensku metodu, ali ipak dodaje novi momenat, naime suradnju ili sudjelovanje djeteta. Vidi o tome: G. G ö t z e l, Unsere Stellung zur Arbeitsschule (Christlich-pädagogische Blätter. 48, 1925, str. 213—216 i 237—248) i Arbeitsschule und kath. Religionspädagogik (Katechetische Blätter, N. F. 29, 1928, str. 145—150 i 205—211). — J. A. J u n g m a n n u svom djelu »Die Frohbotschaft und unsere Glaubensverkündigung« (Regensburg 1936) traži, da se glavna pažnja posveti samoj građi; metoda postaje sporedna. No u zadnje vrijeme ipak tražimo od kateheta, da što zornije prikažu građu, i to tim više, što je današnje dijete i inače na svakom koraku izloženo najzornijim prizorima i utiscima. Mnogi doduše kažu, da je crtanje na satu vjeronauka stvarno samo nezahvalna zabava i da ono često vodi do neugodnog karikiranja, no i taj je sud prestrog. Svakako je crtanje samo za malu djecu. Ukratko se može reći ovo: trotakt Münchenske metode »Anschauen, Denken, Tun« vrijedi još i danas, ali i taj je trotakt često reduciran na princip zornosti; današnji je metodski tip »Lehrgespräch« ili dijalog u opreci prema »Darbietung«-u Münchenske metode. Sve se to dakako odnosi na nastavu u osnovnoj školi. U pogledu srednjih škola skoro uvijek se raspravlja o građi, a samo rijetko o metodi.

I r s c h l:

Općenito se danas može reći, da je oduševljenje za Münchensku metodu prilično popustilo. Zadnjih dvadeset godina nije se već mnogo raspravljalo o teoriji ili metodi, a ni pristaše Münchenske metode nisu više tražili onu isključivost, kako je to (usprkos svim protivnim uvjerenjima!) prije bio slučaj. Münchenski pokret postigao je to, da se u vjerskoj obuci išlo za tim, da predavanje bude lijepo, živo i zorno. No i u tom pogledu danas prevladava princip veće slobode. Današ-

nji izvanjski uvjeti više preporučuju analitičku metodu. Ta okolnost krije u sebi pogibelj, da vjeroučitelj postane slobodniji i površniji u pripravi. Borba oko münchenske metode postigla je sigurno to, da vjeroučitelj od pitanja do pitanja sam odlučuje, hoće li sintetički ili analitički prikazati svoju građu. Tako na pr. ne može biti sumnje, da za prikazivanje Gospodinova govora (gorske besjede) najviše odgovara analitička metoda; münchenska metoda značila bi u ovom slučaju velik gubitak vremena. — Praksa je pokazala, da münchenska metoda izvrsno odgovara kod manje djece. U višim razredima (pučke škole), to jest kod djece od petog do osmog razreda, kad je metodski proces psihološke metode djeci već bolje poznat, zanimanje traje samo dok se »pripovijeda« i djeca slabo paze, kad treba fiksirati religiozni sadržaj predavanja. Iskustvo je također pokazalo, da je shema psihološke metode često ipak previše komplicirana i da vjeroučitelj troši mnogo vremena i energije, da bi došao do onog, do čega bi lakše i brže došao analitičkim putem.

Eisenreich:

Za vjersku obuku po münchenskoj metodi u srednjoj školi jedino dolaze u obzir tri najniža razreda, i to ako pretpostavimo, da nastavnik raspolaže čitavim, a ne skraćenim satom. Pozitivna vrijednost münchenske metode dobro nam je poznata i nećemo je obscijeniti. No glavna i česta poteškoća ove metode bila je uvijek takozvano pojmovno fiksiranje religioznog sadržaja predavanja kao i njegovo uvježbavanje s učenicima. Zato su mnogi vjeroučitelji i u osnovnoj školi prilično napustili klasičnu shemu münchenske metode. I danas uvijek tražimo zornost, ali ne uvijek po shemi münchenske metode. U višim razredima đaci brzo otkriju »tajnu« sheme odnosno strogog shematskog obrađivanja građe i stvar im postane smiješna. Zato je važnije, da nastavnik raspolaže što većim zanimljivim materijalom s područja književnosti, umjetnosti, povijesti i prirodnih nauka, nego da se strogo drži metodskog postupka po nekoj stalnoj shemi. Princip mora biti slijedeći: ne puno predavati, nego pitanjem i ponavljanjem izazvati pravi dijalog s učenicima — »L e h r g e s p r ä c h«. Zanimljivim materijalom osigurana je zornost (prednost münchenske metode), a dijalog uključuje suradnju učenikovu (zahtjev metode »škole rada«). Katkad je dobro, naročito u srednjim razredima (godine

puberteta!), da učenici imaju knjigu pred sobom i da na samom predavanju čitaju neke tekstove iz knjige. Ja sam se služio svim mogućim metodama, jer sam uvijek aktivno učestvovao u raspravljanju oko metoda religiozne nastave, a danas se sve više vraćam upotrebi knjige. Praktično je k tomu i nemoguće, da nastavnik dnevno održi četiri do pet predavanja po shemi Münchenske metode. To je vrlo naporno i nastavnik fizički to ne može dugo izdržati. Držim, da bi moje gornje izvode potpisali svi stariji nastavnici, koji su kao mladi svećenici sudjelovali na katehetskima kongresima, kad je Münchenska metoda slavila svoje sjajne pobjede. Posebno moram naglasiti, da je svima od početka bilo jasno, da se Münchenskom metodom ne možemo bez daljnjeg služiti u višim razredima srednjih škola. Zato smo zajedno s Göttlerom kroz dvije zime na mjesečnim sastancima držali praktične kateheze u tom smjeru, a rezultat nije bio povoljan za Münchensku metodu — »man war äusserst zurückhaltend«. — Općenito je moj vlastiti metodski postupak u višim razredima ovaj: u d o g m a t s k i m pitanjima — »Einführung, Sinnerfassung (Gehalt des Dogmas), Wahrheitserfassung (Beweis), Werterfassung (Ausstrahlung auf das christliche Leben)«; u m o r a l n i m pitanjima — polaziti od nutarnjeg i dogmatškog opravdanja, zatim deduktivno izvoditi sve što iz toga slijedi za život. Posebno ističem, da strogo apologetsko mišljenje odbija mladež. Stoga treba apologetske probleme prikazati u što pozitivnijem obliku. Svakako je apologetika s razumskim ili filozofskim opravdanjem Boga i religije za srednjoškolsku mladež vrlo teška, možda najteža od svih disciplina. Logički bi trebalo predavati apologetiku prije dogmatike i moralke, ali psihološki je to takoreći isključeno, jer je apologetsko mišljenje vrlo apstraktno i pretpostavlja kod učenika sposobnost apstraktnog rezoniranja. Stoga apologetiku predajemo u osmom razredu i ne mislimo na promjenu u tom pogledu.

* * *

Zanimljivo je primijetiti, da je prema naprijed spomenutim potrebama danas donekle dobio pravo J. Hollweck, koji je 1907. godine referirao o analitičkoj metodi i iznio svoje poteškoće protiv Münchenske metode. Zbog referata F. J. Knechta, ondašnjeg Freiburškog pomoćnog biskupa, koji se zalagao za Münchensku metodu, za koju je već i inače vladalo veliko oduševljenje, Hollweck je čak htio sasvim odustati od

svog referata. Na izričitu želju pretsjednika i skupštine ipak je održao svoje predavanje, u kojem je među ostalim rekao:

»Die Möglichkeit der Anwendung des synthetischen Verfahrens, wie es sich die sog. Münchener Methode denkt, ist vorab bedingt durch die verfügbare Zeit. Als Grundsatz hat zu gelten, dass der ganze Stoff behandelt werden muss, und dass nicht Unterrichte, welche am Schluss eines Hauptstückes oder des Katechismus stehen — z. B. der wichtige Unterricht über das Gebet — ausfallen, nie dem Kinde erklärt werden, weil der Katechet vor lauter Methode nicht soweit kommt. Ein Ganzes der christlichen Wahrheit hört der Christ nur im Katechismusunterricht, sonst nie mehr« (J. Hollweck, Die textanalytische Methode u knjizi J. Göttler, Der Münchener Katechetische Kurs 1907, Kempten und München 1908, str. 286). Poslije: »Die nötige Zeit als verfügbar vorausgesetzt, ist die Anwendung der textsynthetischen Methode nur für die Unterstufe [to jest za četiri niža razreda] empfehlenswert, aber auch hier nicht immer notwendig, wenn der Textanalytiker methodisch richtig verfährt« (str. 288).

Što je u prvom tekstu rečeno obzirom na vrijeme, kojim vjeroučitelj raspolaže, postalo je u današnjoj situaciji sudbonosno za mogućnost primjenjivanja Münchenske metode. No i drugi tekst jasno karakterizira jednu poteškoću, za koju se prije nije htjelo ni čuti, ali za koju se danas, poslije dugogodišnjeg iskustva s psihološkom metodom ima više razumijevanja. Kad to tvrdim, vrlo dobro znam, da su i sami branitelji Münchenske metode govorili i raspravljali o stanovitim ograničenjima, no u praksi pa i u »javnom mišljenju« imala je ta metoda ipak neku vrstu monopolnog značenja. Što se tiče spomenutog raspravljanja, to si na pr. G. Grunwald u raspravi pod naslovom »Modifikationen der Lehrmethode durch die religiösen Entwicklungsstufen« posebno dao truda, da opširnom argumentacijom dokaže upotrebljivost Münchenske metode u srednjim razredima osnovne škole, pa i u višim razredima ženskih odjeljenja (vidi o tom: J. Göttler, Vierter Münchener Katechetischer Kurs. Kempten und München 1911, str. 209—258).

Značajna je bila i Eggersdorfova izjava na drugom katehetskom kongresu u Münchenu 1928. godine u diskusiji oko izdavanja leksikona ili priručnika za katehetiku: izdavanje

priručnika bilo bi riskantno, jer — »1912 waren wir einig in den Erziehungsfragen; heute sind wir fast chaotisch geschieden in der Methode« (vidi: K. S c h r e m s, Zweiter Katechetischer Kongress München 1928. Donauwörth 1928, str. 266).

Prema naprijed iznesenim izjavama Münchenska psihološka metoda nije danas samo utoliko modificirana, ukoliko se radi o »posebnostima Münchenske škole«, kao na pr. da li je dopušteno služiti se sa više primjera ili se mora strogo insistirati na jedinstvu zora, te prema tome na jednoj jedinoj pripovijesti; da li se primjenjivanje mora strogo shematski provesti na predviđenom petom stupnju ili se ono smije nadovezati na bilo koji momenat, kad je dijete raspoloženo za primanje praktičnih uputa za život. Po iskustvu Münchenskih stručnjaka je i sam takt psihološke metode praktično često reduciran na princip zornosti, a u pogledu postizavanja zornosti daje se načelno vrlo velika sloboda. Katehetsko društvo dakako traži i mora tražiti metodska načela, po kojima se može postići što veća zornost. No sve je to danas više stvar »savjetodavne« naravi. A da je to drugi način opravdavanja i favoriziranja metodske načela, nego kad se radilo o psihološkoj metodi, vidimo najbolje iz konkretnog primjera u našim krajevima. Sam F. Heffler referirao je 1908. u Münchenskim »Katechetische Blätter« među ostalim i o novom nastavnom planu za vjeronauk u Dalmaciji. Tom zгодом spominje i instrukciju, koja je dodana novom nastavnom planu, a prema kojoj da je psihološka metoda »od dalmatinskog episkopata izričito propisana kao obvezni način obuke« — a malo poslije: »naložena i autoritativno propisana«.

Navedenim izjavama je prema tome pogođena psihološka metoda u o p ć e. Heffler ističe, da se psihološka metoda u hrvatskim krajevima odmah od početka uzimala u nešto širem značenju: »Mi smo zorove već u početku uzimali prema potrebi, pa i više njih (u gornjim godištim), i to je naše načelo . . . prodrlo na bečkom kongresu. Niti glede mjesta primjenjivanja nismo nametali okova. Aplikacija se može učiniti uspješno vazda kad su učenici za to raspoloženi . . .« (Građa za povijest hrvatske kateheze, sv. I, str. 20). Sve se to naravno odnosi samo na stvari sporednijeg značaja. Preostaje još pitanje: Nije li možda i današnja shema još previše »isključiva« i »umjetna«? Na to pitanje mogu i smiju odgovoriti

samo oni, koji su uistinu predavali po klasičnim zahtjevima psihološke metode. Nije dosta služiti se bilo na koji način primjerima i uplesti bilo na koji način upute za život. U pitanju je baš onaj način obuke, po kojem se savjesno i dosljedno i vješto provodi ono, što prema svojoj teoretskoj strukturi na pojedinim stupnjevima propisuje takozvana psihološka metoda, i to bilo da ima tri ili pet stupnjeva. Držim da u toj stvari ima da odluči praksa ili iskustvo, a ne teorija. Teoretski je naime jasno, da se velika većina religioznih istina najprikladnije prikazuje po principima psihološke metode. Pita se samo, da li je ta metoda i stvarno provediva ili u kojoj je mjeri provediva. U smislu iskustva njemačkih vjeroučitelja, kako smo naprijed izložili, treba svagdje tražiti što veću zornost, ali pri tom treba također dati što veću slobodu. To s jedne strane znači napustiti psihološku metodu, ali s druge strane ipak znači tražiti postupak po psihološkim zakonima. Zato se popuštanje oduševljenja za psihološku metodu ili čak napuštanje psihološke metode može odnositi samo na klasičnu shemu psihološke metode, a nikako na osnovne psihološke zakone, na kojima se na temelju. To treba imati pred očima, jer inače može doći do velikog i suvišnog nesporazuma.

Radna nastava može biti psihološka i onda, kad se ne obazire na shematske stupnjeve, već prema konkretnim prilikama i mogućnostima slobodnije bira sredstva, kao na pr. crtanje, prikazivanje slika, filma i sl. Stoga načelno možemo reći: tko zna crtati i ima volju za crtanje, neka slobodno crta. Samo neka pazi, da zornost crtanja ne prelazi u karikiranje. I neka ne misli, da baš treba sve crtati.

Važno je, da uvijek pazimo na t. zv. psihološki optimum, o kojem govori M. Pfliegler u svojoj knjižici »Der rechte Augenblick, Erwägungen über die entscheidenden Zeiten im Bildungsvorgang²« (Salzburg-Leipzig 1938, str. 15—19), kad kaže: »Kao što se kod njegovanja neke biljke mora paziti na neke zakonitosti, — vrtlar zna, kad mora presaditi, kad obrezati, kad gnojiti i drugo što je još potrebno, — tako i u životu čovjekovu traže izvjesne godine izvjesnu njegu. Ne tako, kao da bi stanovite mjere obrazovanja bile isključivo vezane na izvjesne godine razvitka, ali ipak tako, da svaki odsjek razvitka čovjekova ima svoju djelomičnu zadaću za obrazovanje. Onaj povoljni trenutak za izvjesnu djelomičnu za-

daću čovjekova oblikovanja zovemo «psihološkim optimumom» za odgojni rad... Svakom obrazovatelju i odgojitelju moraju biti jasni pojedini dijelovi obrazovne zadaće i kod svakog njihov «psihološki optimum». Ne smije zaboraviti na pravi trenutak. I ako je pravi trenutak kod nekog čovjeka jedanput prošao neiskorišćen, ne treba odgojitelj da izgubi volju (uviđajući, što je sad još moguće i što nije više moguće). Prije svega ne treba sada da bude silovit. Može se desiti, da on iz nerazumijevanja prekasno traži djela, koja više nisu primjerena stupnju razvitka njegovog pitomca ili još nisu primjerena i kod kojih mora računati na otpor, koji za koju godinu kasnije ne bi više imao, ili otpor, koji prije koje godine ne bi imao. Budući da obrazovanje, o kojem se ovdje govori, može vrlo rano početi..., može se desiti, da su mogućnosti za izvjesne djelomične zadaće odgoja zapravo već prošle. Taj nedostatak može nadoknaditi samo neobično naprezanje volje ili milost Božja. Genetičko-psihološki uvid u tok ljudskog egzistencijalnog rasteanja i u značenje njegovih pojedinih odsjeka čini za cijeli obrazovni rad tek pretpostavku njegove djelatnosti.« Sve se to prvenstveno odnosi na izrađivanje nastavnog plana kao i na praktični individualni rad s omladinom. No ono također može dati smjernice za metodski postupak u prikazivanju religiozne građe, naročito ukoliko stavlja granice — sve u svoje vrijeme; (o prigovorima protiv münchenske metode radi Pfliegler u djelu »Der Religionsunterricht, III. Teil: Die Methodik der religiösen Bildung«, Innsbruck 1935, str. 206—214).

* * *

Nova vremena traže nove puteve!

U tom smislu danas u Njemačkoj nastaje novi tip religiozne literature. On se doduše također bitno ravna po psihološkim zakonima i psihološkim potrebama, ali se zato ipak prilično udaljuje od onog shematskog načina obrađivanja i prikazivanja, koji je poznat pod imenom »psihološke metode«. Tako su na pr. u nakladi Herdera izašla slijedeća djela, koja su obzirom na naprijed iznesene misli od naročitog značenja:

R. P e i l »Werkbuch der katholischen Religion« u tri sveska. Dosad su izašla samo dva prva sveska, i to prvi već u drugom izdanju: »Lernet den Christusglauben kennen!« (2. izd., Freiburg i. Br. 1940, XVI i 252 str., uvezano RM 4, 80) i »Der

katholische Mensch« (1939, XII i 340 str., uvezano RM 5,80). Treći svezak »Der Christ in der Gemeinschaft« imao bi skoro izaći. Ovo se djelo ne smije shvatiti kao novi školski priručnik, niti prvenstveno kao pomagalo za katehetu: ono je nastalo kao samostalan i novi tip literature, i to s jedne strane kao nadopuna odnosno upotpunjenje školskog znanja i s druge strane također kao nadomjestak za školsku obuku. Zato je ono po svojoj strukturi prilagođeno uvjetima i potrebama takozvane radne zajednice. U pogledu prikazivanja građe naizmjenice se služi dijalogom, štivom, pismom i sličnim psihološki uvjetovanim sredstvima. U prvom redu namijenjeno je đacima viših razreda srednjih škola, naročito osmoškolcima, a zatim općenito svim naobraženim vjernicima. Djelo je izvrsno uspjelo. U skraćenom obliku izlazi u istoj nakladi pod naslovom »Werkhefte der katholischen Religion«. Prvi svezak ima naslov »Der Christusglaube und seine Begründung« (Freiburg i. Br. 1940, VIII i 100 str., uvezano RM 1, 50). — Na sličnoj osnovi izradila je O. M o s s h a m m e r specijalno za žensku mladež djelo u tri sveska pod naslovom »Werkbuch der religiösen Mädchenführung«: »Leben in der Zeit« (4. izd., Herder Freiburg i. Br. 1939, XVIII i 334 str., uvezano RM 5, 20), »Weg in die Weite« (4. izd., 1940, XVI i 410 str., uvezano RM 6,—) i »Ziel aller Wege und alles Lebens« (4. izd., 1940, XIV i 400 str., uvezano RM 6,—). Ovo je strogo izvanškolska knjiga, isključivo određena za radne zajednice. — Vrlo zorno te utoliko psihološki napisana su na pr. i djela F. M. W i l l a m a »Das Leben Jesu im Lande und Volke Israel« (Herder Freiburg i. Br. 1933, više izdanja i prevedeno na više jezika) i »Das Leben Marias, der Mutter Jesu« (2. izd., Herder Freiburg i. Br. 1936) ili životopis sv. Pavla od J. H o l z n e r a »Paulus, Sein Leben und seine Briefe in religionsgeschichtlichem Zusammenhang dargestellt« (3.—10. id., Herder Freiburg i. Br. 1939).

Kad spominjem ova djela, vrlo dobro znam, da se pitanje psihološke metode za vjersku obuku u osnovnoj školi ne smije zamijeniti s pitanjem vjerskih zajednica, u kojima sudjeluju zreliji đaci i odrasli ljudi, intelektualci. Želio sam samo upozoriti na to, da psihološka metoda svedena na princip zornosti i zanimljivosti ima svoju neprolaznu vrijednost.